

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomtató-utca 9. sz. A hova a
lap szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők. Minden-
nemű nyomdai munkákat felvál-
lalunk és jutányos áron végeztünk.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.
Hirdetések jutányos áron közöltetnek.
Egyes szám ára 30 fillér.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomtató-utca 9. sz.
A hova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

És nem lőn békeség...

Sion leányai gyászba öltözzetek, Jeruzsálem ifjai ruhátokat megszagassátok. Izráel népe üljetek le a porba és hintsetek hamut a fejetekre.

Mert bizonyval vétkeztetek az Isten ellen, hogy a ti békeségetek ideje elmúlt és gonoszt cselekedtetek az Ur előtt, hogy a ti látogatásotok napja érkezett. Ime mindenfelől körülvesznek téged a te ellenségeid és te nyomorgatóid úgy jönnek te ellend mint a zsákmányolók. Hasztalan kiáltják Jeruzsálem utcáin, békeség, békeség és hiába könyörögnek a te véneid és a te prófétáid a kapuk előtt, mert nem lészen békeség. Nincs békeségünk nekünk se. Nincs békeségünk, mert nem *annál* keressünk, a kinél az megtalálható.

Nem Istennél, hanem a föld hatalmasainál. Nem a Jézusnál, hanem bűneinknél és szenvedélyeinknél. És nem is *akkor* keressük, midőn a békeségnek ideje vagyon.

Most a meglátogatásnak és a tusakodásnak s a küzdelmeknek és megkisértéseknek napjaihoz jutottunk. Az kérje el a jutalmat s az vegye el a koronát, ki hiven megállott, igazán tusakodott.

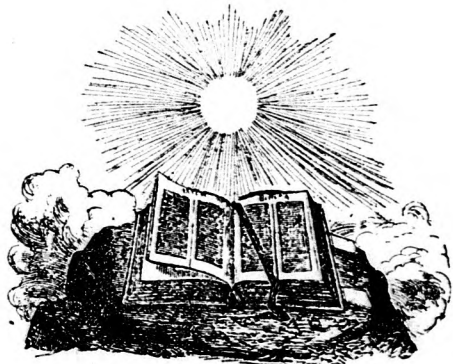
És nem is *úgy* keressük a békeséget, hogy azt megnyerhetnénk. Mi csak a gazdagok, az előkelők, a főpapok és irástudók, a magunk önző békeségét keressük és nem a szerencsétlen szenvedőkét és nyomorban ülő sokaságét, melynek gondja reánk bízott.

Ime azért tér vissza válasz nélkül a mi kérésünk és a mi kiáltásunk szava azért nem talál meghallgatásra: ezért hangzik sikertelenül a mi utcáinkon, és ami sziveinkben: békeség, békeség! És nem lőn békeség.

* * *

Sion leányai gyászba öltözzetek, Jeruzsálem ifjai ruhátokat megszagassátok. Izráel népe üljetek le a porba és hintsetek hamut a ti fejetekre, mert bizonyval vétkeztetek az Ur ellen, hogy a ti békeségetek ideje elmúlt és a ti meglátogatásotok napja érkezett.

* * *

A vegyes házasságokról.

A felekezeti viszonylatokban a legtöbb bajt a vegyes házasságok okozzák. A protestáns egyházak, általában véve, hátrányban vannak a r. kath. egyházzal szemben; nemcsak ott pedig, ahol a r. katolikusok vannak többségben, de nagyon sokszor ott is, hol a protestánsizmus a túlnyomó.

E jelenségnek okát sokan sokféle keresték, de kevesen találták meg az igazi okot. Az igazi ok a r. kath. „egyedül idéző egyház” dogmájában van, melynélfogva ez az egyház csakis oly feltétel alatt engedi meg és „bíri el” a vegyes házasságokat, ha r. kath. fél megígéri és biztosítja nemcsak mindkét nemű gyermekeinek a saját vallásában való nevelését, de „eretnek” házastársának megtérítését is.

Az egyházjogtannal foglalkozók ösmerik az ugynevezett „cantiók” mivoltát és történetét. De nemcsak a tudomány, hanem a mindennapi élet terén is, folyton hirdeti és érvényesíti a r. kath. egyház a maga álláspontját. Legközelebb egyik püspöki város plebánusa, a katolikus körben. Ketteler máinzi püspökről tartott felolvasást, melynek folyamán a következőket hangoztatta: „Tiszta dolog, hogy a katolikus felek vallásuk és lelkiismeretük ellen cselekedtek, ha vegyes házasságra léptek, anélkül, hogy összes gyermekeik katolikus neveltetését előzetesen biztosították volna: és magától értetődik, hogy a katolikus lelképásztorok az ilyen biztosíték híján kötni szándékolt vegyes házasságok ünnepélyes megáldását megtagadták, sőt az ily házasságokat feloldozni is vonakodtak.”

Magától „értetődik” (milyen jó debrecenies alak) és tiszta dolog tehát, hogy ez volt a r. kath. egyház álláspontja a múltban, ezt követi ma is, ezt fogja hirdetni a jövőben is.

Lássuk ennek a dogmának gyakorlati nyilvánulását, a statisztika által nyújtott pár adat világánál.

Debrecenben az 1905. évben 502 házasságot kötöttek, ezek közül 40 pár nem vette igénybe az egyházi áldást.) Szükséges lenne tudni, hogy volt-e ezek közt vegyes pár, és mennyi? Az egyházilag is megáldott 117 vegyes pár közül 55 előnyünkre, 42 hátrányunkra kötött megégyezést, 20 pár nem lépett egyességre.

Kedvező jelenségnek tartom, hogy a vegyes házasságok arányszáma nem nagy; ellenben agályosnak látom azt a jelenséget, hogy a 117 vegyes pár közül 42-öt, tehát 35%-ot el tudott hódítani a r. kath. egyház. Ebben a tekintetben még Kassán is jobban állunk, amennyiben az itt tavaly kötött 29 vegyes házasság közül csak

8, tehát 27% nyert megáldást a r. katolikusoknál, 21 pár, tehát 73% a református templomban esküdt.

Budapesti egyházunkról is van vegyes házassági statisztikánk, csak hogy fájdalom, csonka. Azt kimutatja a Prot. egyh. és isk. lap, hogy a budapesti ref. lelkészek előtt, 1905-ben, összesen 549 házaspár esküdt, köztük 129 tiszta református, 6 nem református és 414 vegyes pár, kik közül 274 pár kötött egyességet a mi javunkra. Ez mindenestre igen szép és elismerésre méltó eredmény, de hogy a budapesti kép teljes s más egyházakéval összehasonlítható legyen, tudnunk kellene a következő adatokat is:

1. Hány olyan házasság kötött a székesfőváros területén, melyben legalább az egyik fél református volt?

2. Hány pár nem vette igénybe az egyházi áldást?

3. Hány vegyes pár ment a r. kath. templomba s kötött megegyezést a mi kárunkra?

Reméljük, hogy ez adatokat is közölni fogja a Prot. egyh. és iskolai lap s így teljes képet fogunk nyerni a budapesti vegyes házassági viszonyokról. Akkor fogjuk meglátni például, hogy hány százalék a tiszta református és hány százalék a vegyes házasság; továbbá hogy a javunkra és kárunkra kötött megegyezések száma miként viszonylik egymáshoz?

Ugyancsak a Prot. egyh. és isk. lap ez évi 1. számában Dr. Szlávik Mátyás ad idevonatkozólag két külföldi statisztikai adatot az 1904. évről.

Bajorországban 3082 vegyes pár közül 1611 pár (52%) részeseült protestáns egyházi megáldásban. Württembergben pedig 1322 közül 727, vagyis 55%. Amott tehát 48%, emitt 45%, mindkét nemű gyermekeivel együtt, a r. kath. egyház javára esett. Jól jegyezzük meg, hogy e viszonylatokban akár Budapest, akár Debrecen, sőt még a nagy r. kath. többség közt élő kassai református egyház is, kedvezőbb arányszámot mutat fel. Ne rémitgessük tehát egymást azzal, hogy csak nálunk van baj e tekintetben!

Van bizony baj nálunk is, a minek oka a fentebb tárgyalt r. katolikus dogmán kívül önmagunkra is keresendő.

A kálvinista ember igen sokszor közönyös, sőt azt is mondhatnám: gavallér még vallási tekintetben is. Alsó és felső rétegekben egyaránt nagyon sokszor tapasztaltam ezt. Most is meg van nálam egy erdélyi kálvinista vasuti altiszt levele, a ki a jegyese kedvéért a r. kath. vallásra áttérni kívánó fiának a következőket írta: „Ha a jegyese és családja úgy kívánják, hogy a r. kath. vallásra térj, ám tedd, mert azt tar-

tom, hogy minden vallás jó, ha az ember becsületes. Azt is gondold meg azonban, hogy a vallás nem kabát, amit levethetünk és felvehetünk. Különben akár itt, akár ott, áldjon meg az Isten!“ Hasonló gondolkodásmódot tapasztaltam a magas körökben is; midőn például egy református vallású méltóságos urnak r. kath. mostoha fia egy református leánnyal volt házasságra lépendő, csak egyetlen szó kellett volna az öreg ur részéről, hogy mostoha fia reversálist adjon a mi javunkra, s midőn ezt úgy gyengéden megérintettem, az öreg méltóságos ur csaknem indignálódva így felelt: „Ugyan kedves nagytiszteletű ur, csak nem csinálunk ilyen pápista komédiát. Nem illik az mi hozzánk! Menjen majd a fiu az apja, a leány az anyja után!“

Ez a baj, — az orvosságot pedig megtaláljuk egyfelől, ha különösen az alsóbb néposztálynál, igehirdetés és lelkipásztori gondozás útján a vegyes házasságok elkerülésére, vagy legalább csökkentésére hatunk; másfelől pedig, ha a felsőbb rétegekben, hol a vegyes házasságok már inkább kikerülhetetlenek, egyházunk hiveiben a kálvinista hithűséget és öntudatot felébreszteni, fokozni, s őket a r. kath. fél részéről jövő követeléssel és támadással szemben, ellenállásra és kitartásra buzdítani igyekezzünk.

Révész Kálmán.

Az igazi szabadság.*

(Egyházi beszéd.)

II. RÉSZ.

Irta: *Jánosi Zoltán.*

Alapige: *Ján. 8, 31—45.*

* * *

Más idők: más templomok! A mai szabadsághősök a budapesti Basilikába mennek. Az *asszonyimádás templomába* zarándokolnak asszonyimódrá gyászolni a szabadságot: operanékest hallgatni és könnyezve imádkozni „Magyarország Nagyasszonyához“, Szűz Máriához. „Magyarország Nagyasszonya“, Szűz Mária, te galamblelkű nő, aki *csak sirni tudsz*: hogy segíthetnél te bús Magyarországon, mikor még a „férfiak“ sem tudnak rajta segíteni!?

Hanem azért mégis — ösztönszerűleg is jól cselekedtek azok a gyászos emberek, akik hozzád folyamodtak. Egy, csupán beszélni, sirni és gyászolni tudó asszonykorszak gyermekei kihez is fordulhatnának: ha nem tehozzád, óh

* A dispositiót Geroktól vettem. Jánosi.

Nagyasszony. *E kor szelleme, lelke te vagy! Te a magad könyzáporos erőtelenségében.* Hejh, a félszázad előtti szabadsághősök más templomba mentek. Ide jöttek a mi Nagytemplomunkba: nem sirni, nem gyászolni, hanem villámlani és mennydörögni, hallgatni a Rákóczy harangját, melynek megrázó szavában haragos ágyuk lelke bűg és hallgatni Kossuth Lajos beszédét, melyből a zsarnokság fülébe a végítélet harsonája zúgott! *A mi templomaink az Atya Istennek templomai.* Bennük az Isten beszéde harsog. Az Isten beszéde, amely ott van a bibliában, vagy a törvény könyvében, vagy a lelkiismeretben. *Nem nősírás ez: égi háború.* Nem egyszer olyan, mint a lobogó tűz, a csattogó pöröly, a cikázó villám és az eget-földet rázó mennydörgés. Hejh, más idők, más templomok!

De, ha nem jönnek is a mi templomunkba szabadságunk gyászos bajnokai és ha mi, egyszerű emberek, nem tudunk is villámlani, mennydörögni, mint a nagyok, az óriások: hadd beszéljünk még egyszer a szabadságról. Még egyszer! Mig lehet!

Az *igazi szabadságról* tanít Urunk Jézus Krisztus a legnagyobb szabadságpróféta — mai szent igénkben és a legközelebbi alkalommal kerestük is már a beszéde értelmét. Azt próbáltuk fejtegetni, hogy *miben áll az az igazi szabadság*, amelyet a Názárethi hirdet és hoz. Hirdet és hoz. Mert, amithirdet, azt igéri is, amit ígér, azt megadja. Láttuk, hogy az igazi szabadság nem az Isten parancsolataitól, nem is egyenesen a világi bajoktól, hanem a büntől való szabadság, amely minden egyéb szabadság gyökere: valamint a bűnnek szolgasága, minden egyéb szolgaság torrása.

Most már megyünk tovább. És az Ur segítségével arról elmélkedünk, hogy *mi biztosítja nekünk az igazi szabadságot.*

* * *

Az igazi szabadságot *nem hazudság és jogtalanság, nem emberész és emberkéz, hanem Istenfia és az igazság biztosítja.*

Nem hazudság és jogtalanság biztosítja szabadságunkat. Alapigénkben a zsidók büszkén mondják a Názárethinek, hogy ők nem rabszolgák, hanem szabad emberek. De az igazság beszéde elől bedugják fülöket, az igazmondó Jézus beszédét nem bírják hallgatni. És így a hazudság és a jogtalanság irtóztató súlya egyre mélyebbre vonja őket a szolgaság mocsarába. Többnyire olyanok, mint a farizeusok. Nem csoda, hogy ezek a legnépszerűbb emberek. *A nép a maga romlottságát becsüli, bálványozza bennük.*

Olyanok a legtöbben, mint a kimeszelt sirboltok, melyek kívül szépeknek látszanak, de belül rakvák hullacsontokkal és minden undoksággal! Rabszolgák, a bűnök rabszolgái. A lelkükön hallhatólag, az égben is hallhatólag sir a bűnök rabbilincse. És ezeket a vasakat megtürik. Sőt szeretik. És mégis azt mondják, hogy ők szabadok. A hazudság és a jogtalanság útján keresik a külső szabadságot, mert csak erre gondolnak: a politikai és a társadalmi szabadságra. És hazudság az a beszédük is, amelyben magukat külsőképen szabadoknak mondják, azt állítván, hogy ők soha senkinek nem szolgáltak. Hiszen, a bűn bilincsetől eltekintve is, lehetséges volt a törvény szerint, hogy a zsidó ember a hazája földjén rabszolgává legyen, t. i. elszegényedés miatti öneladás, eladósodás, vagy tolvajlási kártérítés meg nem fizethetése miatti eladás esetében. Hazáján kívül pedig, diadalmas ellenségtől bilincsek közt hadizsákmányként elhurcoltatva — nem egy zsidó lett a régi barbár szokás szerint rabszolgává. És az egész nemzet sokszor nyögött szolgátság jármában. Egyiptomi, assyr, babylóniai, perzsa, macedon, syrus, római járomban. Mikor a Názarethivel szemben szabadságával dicsekszik: akkor is római szolga. Imé, a szabad nép! Óh a hazudság és jogtalanság nem teszi az embert és a népet szabaddá! És ma is úgy tetszik nekem, hogy bizonyos emberek hazudsággal és jogtalansággal szeretnének szabadokká lenni. Mennyi hazudság, mennyi jogtalanság a szabadság szent nevében! Mennyi hazug szó! Mennyi álgőzelem! A politikai ellenfeleknek gyalázása, rágalmozása. Szócsavarás, prókátorturfangok, tények ferdtése, agyonhallgatása. A szegény, hiszékeny népet, mely azt gondolja, hogy minden harsogó hang és minden nyomtatott betű szent igazság, rágalmozással, füllenésekkel maszlagolják. *A gonoszt jónak, a jót gonosznak, a sötétséget világosságnak, a világosságot sötétségnek, a keserűt édesnek, az édest keserűnek mondják.* (És. 5. 20). Az elvtelenséget, a szüklátókörséget, a szükkelültséget, a tehetetlenséget, a hajladozást, a szószegést, az árulást bölcseségnek, az előrelátást, az igazságot, szabadságot, és emberszeretetet hazáárulásnak, a vaskövetkezetességet és a sziklaszilárdságot ostobaságnak nevezik! És a hazudsággal karöltve jár ikertestvére, a jogtalanság. Csak egy példát mondok. Im': a közelmúltban a magyar nép könyörögve kérte, majd kiáltva követelte, hogy a láncot verjék le a kezéről és adjanak neki szabadságvédő kardot. És némely szabadsághősök azt felelték neki, hogy várjon. És most, amikor nem meghalt a szabadság, hanem kiderült fölé s még a vak is látja, hogy még mindig „nemzeti nagylétünk nagy temető-

jében“ (Kisfaludy K.) a mohácsi nemzetsirban fekszik; most az a jogtalan magyar nép azt mondja: ezért az alkotmányért, amelyhez mi nekünk nincsen semmi közünk, mert nincs benne részünk, nem teszünk egy lépést sem és egy ujjunkat sem mozdítjuk meg. *És csendes az ország, mint egy nagy temető.* Nosza: ti szabadsághősök, ti jogtalanság szószólói, verjétek föl a temető csendjét, harsogjátok fel a halottakat. Nem tudjátok! Ne bántátok! Ne fárasszátok magatokat, az országot és az Istent! Ebben a csendes országban, ebben a nagy temetőben a szabadság sirja körül hallom zengeni a Názarethi szavát: *Hazug az ördög és a hazugnak atyja.* (Ján. 8. 44.) A hazudság — a jogtalanság épen úgy — az ördög mestersége. Épen azért Isten előtt az Isten világrendjében meg nem állhat. Kőd a hazudság, emberfojtogató kőd. De szétfoszlik, mikor bele harsog az igazság Istenének és zivatarja az igazság napja belelővelli arany-sugarait, izzó nyilvesszőit, mert a régi görög regék szerint a Napisten nyilas isten és a sötétségnek elpusztítója (Apollón etymológiája). És a jogtalanság szüette bot és a ki rátámaszkodik, belezuhan a pocsolyába. Ott a világtörténelem és a jelen. Ott az irás: olvassátok!

De, valamint hazudság és jogtalanság: úgy emberész és emberkéz sem biztosítja szabadságunkat. Az oroszán a ketreben elsatnyúl, eltörpül. De honában, a szabad pusztákon félelmetes állatkirály. A zsidó nép, hazájában, nem utolsó a nemzetek sorában. Lángeszű és acélizmű. Bátor a vakmerőségig és kitaró a konokságig. Az ostromolt fővárosban a hősök még akkor is küzdenek: a mikor az eleség már elfogyott egészen. Az atyák, az édes anyák, akik máskor meghalának drága gyermekeikért, megölik a kis ártatlanokat, megsütik, megfőzik a városvédelmezőknek s a hősök tovább küzdenek. A Makka-beusok, e lángeszű és vitéz vezérek a zsidók ezreivel a syriai nagyhatalom katonáinak tizezeit verik meg szörnyű módon. És, amikor Pompeius katonái, a diadalmas római légiók herontanak Jeruzsálem köfalain és az utcákon gyujtogatnak, rabolnak, mézárólnak vértengerben gázolnak: a papok a vértenger szigetén, a templomtér magaslatán, a láng, a füst, a fegyvercsattogás, a halálordítás közepette — nyugodtan végzik az áldozatot, mintha mi sem történnék, áldoznak és ott hullanak el az oltár mellett egytől-egyig véres áldozatok gyanánt. Óh mennyi erő! Óh mennyi vitézség! És lássátok: azért a zsidó nép kezén hányszor csörögnek rabláncok! És végre a római légiók eltörlik a föld színéről zsidóországot, mint egy futó homokba karcolt írást s Jeruzsálem

helyén meghuzzák az ekét. Lássátok: a szabadságot, emberész, emberkéz nem biztosítja nekünk. Hazánknak is voltak nagy hősei, lángeszű államférfiai, hadvezérei, acélkaru katonái: „névtelen félistenei.“ Zrinyi, Dobó, Szondy, Bocskai, Bethlen, Rákóczy, Kossuth! Mennyi ragyogó név! Egy-egy átok ellenségeinknek. És egy-egy imádság nekünk. Különösen Kossuth! A szabadság rettenetes kalapácsa. A görög hitrege szerint az égisten, Zeüs, fájó fejéből a tűzisten, Hephistos pörölyének csapására teljes fegyverzetben pattant ki Pallas Athene, egyebek közt az észszel való harcolás, a városvédelem (Palladium!) istennője. A magyar szabadság tűzistenének, Kossuthnak szavára, menydörgő szavának pörölycsapására épen így pattant ki a fájó, a sajtó magyar földből a világsodálta honvéd sereg! Így támadt a tábor, a melyről a költő így énekel:

*„Csodálatos ifju sereg,
Mely nem tudni, hogyan támadt.
Napok születtek, mégis mintha
Szülte volna három század.“*

(Tóth K.)

És hiába volt ész, erő! Óh hiába volt minden áldozat! Akkor azt gondoltuk, hogy most feltámasztjuk a mohácsi nagy halottat. Itt ami Nagytemplomunkban látásokat láttak az ifjak és a vének álmokat álmodoztak. De a nagy halott alszik még most is. A kételkedők, a gyávák hadd verjek lakatra nyelvüket. Én nyíltan beszélek. Igazat adok azoknak a közjogászoknak, akik azt mondják, hogy a *végző szükség esetében kitört és igazságért küzdő forradalom a népek jogos önvédelme*. Tökéletesen megértem azt a svájci (zürichi) ref. lelkészt, aki a keresztyénség és a socializmus egymáshoz való viszonyáról írott hatalmas művében ezt mondja: „A szó szoros értelmében vett forradalmak mintegy az örökkévalóság vulkánjai a történelemben.“ (Hermann Küttler: Sie müssen. Berlin, 1904. 69. l.) Látom, hogy a forradalmak örökkévaló eszmék és igazságok izzó láváját szórják, dörgés, villámlás közt a világba. *Rousseauval*, a szabadság arany-szavu prófétájával azt mondom: „A lázadás mely egy szultán megfojtásával vagy trónjától való megfosztásával végződik, éppen olyan törvényes cselekedet, mint azok, melyek szerint ő rendelkezett alattvalói vagyonával és életével.“ Hogyha bűn is a véres lázadás, bünnel veri a bünt sokszor a szent Isten. Így gondolkozom én. Hanem azért arról vagyok meggyőződve, hogy a forradalom, a lázadás, az emberész, az emberkéz a szabadságot nem biztosítja. Ott látom a történelem lapjain a bölcsök Bölcsének igaz beszédét.

„Akkik fegyvert fognak fegyverrel vesznek el.“
(Mt. 26, 52.)

Óh bizony K. T. csak az *Isten fia és az igazság* biztosítja szabadságunkat. Tulajdonképen Isten fia és az igazság nem kettő, hanem egy. A Pilátusok és a pilátusocskák ama kérdésére, hogy *micsoda az igazság?* (Ján. 18. 38.) eképen válaszolhatunk: *az igazság az Istennek fia, Urunk Jézus Krisztus*. Ő maga mondja. (Ján. 14. 6-ban: „*Én vagyok az igazság*.“ Mai alapigénkben és előbb azt mondja: „*Az igazság szabadokká tesz benneteket*.“ (v. 32.) Azután pedig ezt mondja: „*Ha a fiu megszabadít titeket, bizonynyal szabadok lesztek*.“ (v. 36.) Így magát az igazsággal itt is azonosítja. És pedig teljes joggal. Mert mi tudjuk, hisszük, hogy; „*Ő az élő igazság és az igazság az emberiség számára csak a Jézus beszédében sugárzik*.“ (Godet.) Ez az igazság nem egyéb mint az istennek tökéletes kijelentése Magamagáról, az emberről és a világról, mind ezeknek egymáshoz való viszonyáról, az idvesség utjáról, az Isten országáról. És ez az igazság megszabadít bennünket a büntől. Mert összetöri az ördög hazudságát. Min alapszik az emberi szívben a bűn uralma? Hazudságon, csaláson. *És mihelyt az igazság bevilágít a szívbe, az ördögi varázs azonnal megtörik és a szegény szolgálélek szabaddá lesz*.“ (Godet.) Szabaddá lesz a bűn hatalmától és egyben a halál félelmétől. *Jézus Krisztus aki az igazság; meggyőzte a világot* (Ján. 16. 31.) *a bűn és a halál birodalmát*. Igen, ott van a megszabadító igazság Jézus Krisztusban és az ő beszédében, a bibliában. Óh ne mondjátok azt, hogy a keresztyénség csak járom a szabad emberi szellemnek!

És ne mondjátok azt, hogy a vallás mindenkori uralkodó osztályokkal egy huron pendülő papság találmánya. Petőfi Sándor „*Az apostolban*“ ezt mondja: „*Ahol pap emel szót, ott az igazság megfeszítettik, az igazság szörnyet hal ott*.“ És ez igaz is azokban az esetekben amelyekben az önző, a hatalmasoktól tartó és épen azért a hatalmasokkal tartó papok Jézus Krisztus evangéliomát meghamisítják, meghamisítva hirdetik. *De az az igazság, amely az ilyen papok szavára megfeszítettik, szörnyet hal; nem egyéb, mint a Krisztus igazsága*. Óh ez az igazság sok milliószor megfeszítettik, szörnyet hal. De föltámad mindannyiszor diadalmas erővel. *Tele van a föld Golgothával. De tele van husvéti sirral is*. Az Istennek igazságát hiába hamisítják meg az emberek. És hiába gyanúsítják azzal, hogy nem az Istennek igazsága, hanem az embereknek hazudsága. Mert, amilyen bizonyos az hogy él az Isten: épen olyan bizonyos, az is hogy az Isten igazsága győzni fog. *És az igazság győzedelme: a szabadság győzedelme*. A lelki szabadságot pedig majd követi a társadalmi és politi-

kai szabadság. Hogyha kipusztul a szívből egyfelől az önzés nagyravágyása szeretetlensége; másfelől az önzés alacsonysága, meghunyaszkodása: majd akkor a társadalmi és a politikai életből is kipusztul a zsarnokság és a rabszolgaság. Ha a bűn hatalma és a halál félelme a lelkeket nem igázza: izzé-porrá zuzódik minden rabbilincs. *Az emberiség felszabadulása ott megy végbe a szívből. Eszem ágában sincsen kicsinyelni a külső intézmények jelentőségét. Sőt épen azok közé tartozom, akik új intézményeket sürgetnek minden téren és pl. a vagyonjog rendezését is akarják. De tisztában vagyok azzal, hogy nincsen olyan intézmény, amelylyel a bűn, a szívek zsarnoka, rissza ne élhetne. A rabszolgaságot követte a jobbagyság, a jobbagyságot követte a bérszolgaság. A várurak után jöttek a gyárurak. Az intézmények, a nevek változtak: a szolgaság maradt. Mert a bűn, a hazudság is maradt. Hogy az emberiség felszabadítását bent az emberben kell megindítani, azt a szociáldemokrácia is elismeri, mikor „a fejek forradalmát“ (Revolution der Köpfe) sürgeti. Az igazság tesz szabadokká bennünket minden tekintetben. Először belül, azután kívül. Hogyha Krisztus országa, az igazság országa diadalmat vesz a földön: akkor megvalósul, csakis akkor valósul meg, amiről álmodnak, aranyálmokat álmodnak a legjobbak, a testvériség, az egyenlőség és a szabadság. A világbéke!*

* * *

*K. T. nem lesz addig békeség a földön,
míg szabadság nem lesz. És nem lesz addig szabadság a földön, míg igazság nem lesz.*

Egyik nagy költőnk, akit a fájdalmas megnyugvás (pesszimiztikus rezignáció) költőjének bátran nevezhetünk, a *világbéke* lehetetlenségét a következő kérdésekkel akarja igazolni:

*Mióta és míg e világ,
Nem volt-e, nem leend-e
Erős, ki nyomni-mindég kész
S ki elnyomassék, gyenge?
Hogy enyhe legyen lánca!
Ami azt mikép mérséklitek
Mikép, ezt hogy nagyon súlyos
Békóit meg ne rázza?*

*Arany ki fékezendi meg
Az ember szenvedélyét,
Midőn iszappal hányja fel
Háborgó lelke mélyét?
Midőn az Ész a Bölcsesség*

*Megbántva, meggyalázva
— Mint a hajdan prófétái —
Vonul remete házba? —*

(Arany J.)

Ezekre és a hasonló kérdésekre gyönyörűen megfelel Jézus Krisztus igazsága, mely így tanít: „Egy a ti Atyátok, aki mennyben van, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok.“ (Mt. 23. 9. 8.) A testvériségben ott az egyenlőség, a szabadság és a békeség.

Ámen.

A debreceni református Kollégium története adattári alakban.

(63. Folytatás.)

Hatodik iskolai törvény.

Bárá Vay Miklós főgondnok indítványára tekintélyes választmányt küldött ki az egyházkerületi közgyűlés 1841-ben (október 288. és 293. sz. a.) a „tanítási és tanulmányi rendszer“ más szóval az „iskolai rendszer s azzal rokontárgyak“ kidolgozására; tagjai voltak Zsombori Imre (királyi tanácsos és a debreceni királyi tábla elnöke), Poroszlai Frigyes és még 11 világi; továbbá Fazekas György, Balogh Péter esperesek és még 9 egyházi férfiú, a tanárok, tollvivő Fésűs András debreceni prédikátor. Ez volt kiindulási pontja a VI. iskolai (2. magyarnyelvű) iskolai törvény létesítésének. A hazafias tanári kar indítványa (1842. jan. 5.) hogy ezután a főiskolai *bizonyítványok* latin helyett magyarul szerkesztessenek, a tudományos választmány 1842. ápril. 20. tartatott ülésében elfogadásra ajánlatván, az E. kerület megerősítette, a mintának haladék nélkül kinyomatását elrendelte; a meglevő latin szövegek a külső országai iskolákba menendők részére tartatnak fenn. (E. K. 1842: 140. sz.) Első nyomós jele a törvénykészítő választmány munkálkodásának. Nyomban követte ez újítást a főiskola *pecsétjének* magyar körirattal kimetszetezése mint „korszerű“ intézkedés, pecsétlen levő eddigi cím és symbolum változtatás nélkül megtartandó. (141. sz.) A tudományos küldöttség adta véleményét az öltözet felől, az eddigi formaruha viselés akkor kötelező az ifjaknak, mikor helyben vagy külső egyházakban templomi szolgálatot tartanak . . . minden egyéb alkalommal a polgári ruha viselése megengedett, temetés alkalommal csak fekete öltönyt, nyakraválót, kalapot és nadrágot viseljenek. Az E. kerület e nézetet végzésre emelte 1842. (280. sz.) és kihirdette. Tehát már előre is életbe léptek a készitendő isk. törvény pontjai, a toga még használatban van csak viselése korlátozva.

A javítások e kora Budai Ézsaiás halála után Szoboszlai István püspökké választásával és Vay főgondnok irányításával kezdődött, 1841—1846. történetek csakugyan a mélyreható s részben máig is kiható reformok, s ezeknek mintegy összegezését a megújított iskolai törvény foglalja magában. A tudományos választmány több évre terjedő jegyzőkönyvei tanuskodnak a haladást jelző intézkedésekről.

Végre elkészült a törvény szövege, kinyomatott és

1845/6. tanévre életbe lépett. Címe „*Iskolai Törvények* a helv. hitvallásuak debreceni főiskolájában felsőbb tudományokat hallgató tanulóknak számára“ Debrecenben, 1845. 8 r. 1901. megerősítve és kibocsátva az e. kerület 1845. évi okt. 4. üléséből. A példányok díj nélkül osztattak ki a tanulóknak (Gazd. Tan. 1846: 242. sz.)

Ezen korszerűleg kiigazított Törvény még megtartja a régiek törvénykönyv általános keretét, fő felosztását, s így a történelmi folytonosság alapján áll. I. Szakasz „Egyetemes törvények“ I—XIX. törvény. A II. Szakasz „Különös törvények“ XX—XXXI. törvény. III. Szakasz (Második rész) „A törvények végrehajtása“ XXXII—XXXIX. törvény. Az I. törvény szól a bevételéről, felvételi vizsgálatról, aláírásra bocsátásról, 1—5. a §. II. törvény a szállás és asztaltartásról 1—5. §. A III. törvény a vallásosságot illető törvény, egy cikk, ennek szép szövege „Az igaz műveltségnek legszebb virága az észszerű és keresztényen vallásosság...“ stb. öröklővé vált, minden későbbi törvénybe bement, (lásd az 1905-iki kiadást is) immár 60 éven át. A tanulást illető törvények (IV—VII. a hallgató tudományok választhatóságát mellőzik, a „megállapított rendszerhez“ kell alkalmazkodni, az esküdt deákok által végeztették a névsor olvasást a leckéken, az 5. ízbeli lecke mulasztó elutasítatik. Minden félév végén közvizsga van.

Az *Erkölcset* s illedelmet tárgyazó VIII—XVIII. törvényekben külön cikk szól a tanító iránti tiszteletéről részletesen (a felmerült nagyobb mérvű fegyelmezetlenség hozta létre), a miveltebb osztály nyilvános mulató helyeken megjelenés nem tiltatik, csak az illedelem szabályai szerint viselkedjenek. De a csapszékbe, kávéházba, sőt a nagyerdei fürdőházba — fürdési célt kivéve, vasárnap és ünnepnapokon ily célból sem — menni egyáltalában nem szabad. Tilos a kártyázás is. A „Különös törvények“ szakaszaiban a „beöltözött ifjakról“ szólnak a XX—XXX. törvények. Itt van a nagy újítás, a tóga mellőzése, s polgári öltözet behozatala a XX. törvényben, az új formaruha a hivatalos kötelességek teljesítése idejére kötelező ú. m. fekete magas tetejű kalap, nyakra való (ez fehér is lehet), mellény, kaput vagy frakk, nadrág, mind fekete színű az I. és II. éves deákoknak, ugyanez a felsőbb éveseknek de kaput helyett fekete Zrinyi, (nemzeti viselet) s mindenki részére sötétszínű köpeny. Templomi szolgálat alatt a forma ruha elengedhetetlen. A tanulók legközelebbi felügyelői az esküdték, számuk 15-ben állapítva meg, ezek ügyelnek a tantermekre, azokban a lecke órák végén megjelennek a mulasztók feljegyzése végett, a künn lakók utcánként felügyelésük alá osztatnak, kiket látogatni tartoznak. A két tisztviselőt a séniort és contrascribát fél-évenként a tanárkar nevezi ki, ezek latin nyelven készítendő munkával foglalják el hivatalaikat. A contrascriba az épület ajtaira, kulcsaira, börtönre is ügyel; a senior a benlakásra felvetteket helyezi el s a halotti temetésekről gondoskodik.

Vége a „törvények végrehajtása“-ról szóló rész (XXXII—XXXIX. t.) szabja meg az idézésre való összejárási gyűlést, a két törvényszéket, az alsó t.-szék áll az esküdtekből (legalább 9 tag), elnöke a rector professor, de a ki itt nem bír, hanem igazgató; előadó és jegyző a sénior. A 2. vagy felsőbb törvényszék a tanárokból áll, legalább 5 tagból, elutasítás vagy kitiltás esetén a helyi gondnok az elnök. Jegyző a sénior, de már nem bír, (nem ítélt, nem szavaz). (A régi iskolai testület, coetus, egyetlen maradványa az ifjuság képviselőtére nézve a sénior behagyása.)

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencz
hittanár.

TANÜGY.

A református népiskolai igazgatótanítói intézmény.

A D. P. L. f. évi febr. 10-iki számában „Merénylet a református tanítók ellen“ cím alatt megjelent cikk arról értesít, hogy a hevesnagykunsági ref. egyházmegye tanügyi bizottsága a f. iskolai év kezdetén szabályrendelet tervezetet készített s terjesztett az egyházmegye elé az elemi iskolai igazgatók, a helyi tanítótestületek munkakörének szabályozása és ezzel kapcsolatban az iskolahagyott gyermekek lelkigondozásának szervezése tárgyában. Az egyházmegyei közgyűlés javaslat készítésére utasította az egyházmegyei tanügyi bizottságot, melyet azután a tanítói köröknek is megküldött hozzá szólás végett. S akadtak egyesek, kik e javaslatot a református tanítók és tanítótestületek, sőt az iskolaszéki elnökök jogai és függetlensége elleni merényletnek tartják.

Szabad legyen e kérdéshez nekem, ki az igazgatótanítói intézményt már 1903-ben e lap szept. 5. s következő számaiban ref. népiskolai szervezetünk átalakítását sürgető cikkeimben mint olyat ismerttettem, s ajánlottam elfogadásra, mely népiskoláinkban egyedül képes a szükséges ellenőrzést, a tanítók egyöntetű s módszeres elveken alapuló munkáját biztosítani. Örömmel láttam, hogy a zsinati törvénytervezetben is benne volt ez az intézmény, sajnos hogy a törvény szövegéből kihagyták. Ez azonban nem nagy baj, mert mindenik egyházkerületnek meglévén a joga az iskolák belső életének szabályrendeletekkel való meghatározására, az igazgatótanítói intézmény megvalósítását az egyházkerületek sőt az egyházmegyék is eszközölhetik.

Először is a „merénylettel“ jöjjünk tisztába! Nem kell az ilyen szörványos jelenségeknek nagy fontosságot tulajdonítani. Tanítással foglalkozó emberek közt az oktatás minden fokán találunk olyanokat, kik az egyeni függetlenségre oly sokat adnak, s tanítói eljárásukat annyira a legjobbnak tartják, hogy a mások tanácsát már eleve helytelennek gondolják. Szép hangzatos frázis ez: „Én vagyok a magam iskolájának igazgatója!“ de tegyük hozzá, hogy legalább is nagy önhittség kell ahhoz, hogy valaki eleve kizártnak tartsa azt, hogy az igazgatótanítói intézménnyel kapcsolatos, s a hevesnagykunsági egyházmegye tervezetében is benfoglalt módszeres megbeszélések a legtöbb, s a legügyesebb tanítóknak is nagy hasznára ne volnának. Vagy talán azok a módszeres egyöntetű eljárások mai szervezetünk mellett is elérhetők? Én úgy tudom, hogy ilyen egyöntetű módszeres megállapodás csak néhol, s csak igen szűk körben jön létre, kevés van olyan tanítótestületünk is, a mely néha egyes felolvasások keretében valamely módszeres kérdést megbeszélés tárgyává tesz. Pedig az ilyen felolvasásfélék igen messze állanak hatás tekintetében az igazgatótanítói elnöklete alatt tartott módszeres megbeszélésektől, melyek az egyöntetű módszeres eljárás követését minden tanítóra nézve kötelezővé tehetik.

Hogy némelyek, mint jelen esetben is történik, az igazgatótanítóság ellen kikelnek, nem magában álló jelenség és nem is csak a tanítók közt fordul elő. Emlékeztetbe hozom, hogy a tiszántúli ref. egyházkerület 1898-ban új utasítást dolgozott ki az állami gimnáziumi igazgatók utasításának mintájára a ref. gimnáziumok igazgatói számára. Akkor is leküldték véleményezés végett a tervezetet a tanári testületeknek, s akkor is volt sok ember részéről elkeseredés a tervezet ellen, majd mikor kiadták, akkor meg a végrehajtás körül merültek fel

egyesek vonakodása miatt nehézségek. Amde pár évi kipróbálás után mindenki beletörődött, s ma már mindenki elismeri annak nagy hasznát, mert a tanítás módszerének tökéletesítéséhez és az iskolai rend biztosításához nagy mértékben hozzájárult.

Én hiszem, hogy az ilyen „merényletet” nem kell komolyan venni, mert különben is egy a községi és állami iskolákban szépen bevált intézményről van szó, melynek csak olyanok lehetnek ellenségei, kik, a mindenestre becsülendő egyéni önállóság tetszetős jelszavának hajlandók áldozatul dobní az iskolai rendet. Nem mondom én, hogy csakis az állami és községi iskolák rendtartása mellett lehet valamely iskola teljesen rendes, de hogy az ilyen rendtartás hiányában működő iskolák jelentékeny részében nincs rend, azt sajnosan bár, de kénytelenek vagyunk elismerni épen olyan férfiak részéről tett nyilatkozatokból is, kiknek mindenféle jellegű iskola munkájának megfigyelése módjában áll.

A tiszántuli ref. egyházkerületi gyűlés által 1889-ben kiadott ref. népiskolai szervezet már elavult, s a gyakorlat bizonyossága szerint nem megfelelő rendtartás. Az idők jele, hogy a tiszánineni ref. egyházkerület már 1902. évben készítettett egy Szabályrendelet tervezetet a ref. népiskolák számára, s ez a tervezet mindazon újításokat igyekszik értékesíteni, melyeket az állami és községi iskolák szervezete már megvalósított.

S nálunk mi történik a Tiszántul? Az, hogy az új szervezetnek egy lényeges részénél is nagy elvi kifogások merülnek fel, s a mi a legnagyobb baj, még csak nem is gondolunk arra, hogy talán itt volna a legfőbb ideje annak, hogy elavult népiskolai szervezetünket átalakítsuk. Pedig a célszerű szervezetben nagy erő rejlik! Lehet oly célszerűen megalkotni ref. népiskolánk rendjét, hogy ez által még gyengébb tanító is képesítetik legalább a középeredmény elérésére, viszont a közepes tehetségű tanítók kifogástalan eredmény felmutatásával dicsekedhetnek.

Az igazgatótanítói intézmény, úgy a mint az a községi és állami iskoláknál meg van alkotva, szerencsésen áthidalja azt a viszonyt, mely a mi népiskolai szervezetünkben az iskolaszék és a tanító közt nem a legszerencsésebben van körvonalozva, s a gyakorlatban sok félreértésnek az okozója. A tanító az ő hatáskörébe való avatkozásról beszél, az iskolaszék elnöke és tagjai meg a jóakaratu tanács félre magyarázását vetik a tanító szemére. Kiskorúságban tartást emleget a tanító, a felettes hatóságok meg fegyelmezetlenséggel vádolják a tanítót. A társadalmi tekintély hiányáról panaszkodik a tanító, míg a felettes hatósággal szemben köteles tisztelet mellőzését vetik a tanító szemére. Így aztán megcsúsznak a tanító, kik együttes munkára vannak hivatva, ellentétes irányban haladnak, minek okvetlenül az egyház ügyei vallják kárát.

S vajjon a tanítónak tényleg szervezetünkben folyó önállósága megteremti-e az oly sokszor emlegetett gyümölcsöt? Vajjon az egyéni önállóság nemes verseny előidézője lesz-e, s a tanítóttestület tagjai egymás munkáját vállvetve támogatják-e? Vajjon módszeres eljárásuk tökéletesítésére és egyöntetűségére tesznek e annyit, mint amennyit szerencsésebb szervezet mellett tehetnének?

A szomorú valóság az, hogy az egyöntetű módszeres eljárásra törekvő tanítók munkája is hajótörést szenved a többség „önállóságán”, s így lassanként a lelkiismeretes tanító is csak azzal nyugtatja meg magát, hogy ő megtette kötelességét.

Mily kár, hogy egyes tanítók kiváló szaktudása és

szakavatott módszeres eljárása csak az illető tanító tantermének szűk falai közzé vannak szorítva, s nem válik közkinccsé? Jelenlegi ref. népiskolai szervezetünk ezt is várta a 65-ik pontban meghatározott tanítóttestületi intézménytől. Amde, mint ez köztudomású, a tanítóttestületek legtöbb helyen épen nem felenek meg a szervezetben körülírt követelményeknek, sőt sok helyen működésökről jelt sem adnak.

Az igazgatótanítói intézménya maga körülírt feladataival szabályozza az iskolák egész évi munkáját, s a havonkénti köteles tanácskozásain tárgyalásra kijelölt kérdések biztosítékot nyújtanak a tanítóttestület minden tagjának pontosságáról. E helyett nálunk az iskolai élet minden mozzanatában rendszertelenség, kapkodás észlelhető.

Az igazgatótanítói intézménnyel azonban nem ellenkezik a tanító egyéni önállósága. Példa és bizonyíték erre a községi iskola szervezete, mely szerint „az elemi népiskola nevelési, oktatási, rendtartási és fegyelmi ügyeit, szóval az iskola egész beléletét a tanító vezeti és igazgatja, abban az iskolaszék a tanítót ellenőrzi.” A 698 §. szerint pedig a tanító hivatalának elfoglalása előtt lehetőleg az iskolaszék valamely tagjainak jelenlétében a tanfelügyelő kezeihez leteszi az esküt, melyről a tanító sajátkezüleg leírt és aláírt magyar szövegű esküokmányt állít ki, melyet a tanfelügyelő irattára számára visszatart és az eskü letételéről az iskolaszéket értesíti. A tanító állomását ezen eskü letétele után elfoglalja, s ekkor átadják neki a községi elemi népiskolai tanítók kötelesegeit pontosan felsoroló községi iskolaszéki utasítást az elemi iskolai tantervet és az ehhez tartozó utasítást. Ez a tanító önállóságának igazi jelképes kifejezése! A tanító az eskü letétele után megkapja az ő kötelesegeit magában foglaló utasításokat, melyek a kötelesegek mellett az ő jogait is félremagyarázhatatlanul körülírják. Ha kötelesegei közzül bármit is elhanyagol, az iskolaszék, melynek szintén pontosan körülírt kötelesegei vannak, fegyelmi eljárást köteles ellene indítani.

Nagyon szépen és imponálóan fejezi ki a tanító állásának önállóságát a községi iskolaszéki utasítás 133 §-a: „A tanítót a modern nevelés tudomány módszertani elveinek figyelembevételével és korszerű alkalmazása tekintetében a. m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter által kiadott tantervi utasítások és idevágó rendeletek megtartása mellett a tanításban, módszerben és nevelésben teljes szabadság illeti meg, ezen szabadsággal a legjobb tudása és lelkiismeretességével él, de teljes felelősség terheli a tanítót azért, hogy osztályában úgy az oktatás mint a nevelés tekintetében megkivántató eredményeket tényleg elérje.”

Nagyon jó példa ez arra, hogy a teljes önállóságot a felelősség érzetével egészen ellensúlyozni lehet, én hiszem, hogy az igazgatótanítói intézménnyel kapcsolatban a tanítóknak adandó szélesebb jogkör a mi iskoláinknak is hasznára lesznek.

Azt felelhetné valaki mindenesetre, hogy az iskolák ellenőrzésének mai rendszere mindezeket felölelheti, s az igazgatótanítói intézmény felesleges teher.

Az iskola látogatás mai fogalmak szerint nemcsak azt kell, hogy feladatának tekintse, hogy az iskolalátogatók az iskola értelmi színvonaláról, s a tanító lelkiismeretességéről véleményeket akossanak, s az így nyert benyomást még „osztályzatban” is kifejezzék, a mihez mellel megjegyezve, sok szó fér. Az iskolalátogatás feladatai között ma már az oktatás minden fokán megköveteljük, hogy az iskolalátogatás a helytelen vagy fogyatékos módszer megjavítására, s az iskolai rend

ellenőrzésére is kiterjedjen. Megfelelnek-e a mai iskolalátogatások e követelményeknek?

Kezdjük az iskolaszékeken! Az iskolaszék tagjai a lelkeszt kivéve, sőt sok helyen még azt sem véve ki, alig látogatják az iskolát. Jelenlegi szervezetünk mellett nehéz is a helyzetük, mert a tanító és az iskolaszék tagjai közt könnyen támadnak félreértések, mert a mi szervezetünk nem biztosítja olyan célszerű intézkedésekkel az iskolaszék ellenőrzési jogkörét, és nem találja meg azt a tapintatos eljárási módot, mint a melyet az állami és községi iskolák rendtartása megtalált.

Nem tesznek egyebet a körüli látogatók és az esperes sem. Az ő látogatásuknak is csak annyi az eredménye, hogy ők magok fogalmat szereznek az egyes iskolák színvonaláról, s a tanítók tanítási ügyességéről, hanyagság esetén pedig az illetékes egyházi hatóságok utján felelősségre vonják a tanítót.

De mindezen ellenőrző látogatások nem oldják meg az ellenőrzésnek azt a legfontosabb feladatát, hogy a látogatók szerzett tapasztalataikat helyes módszeres észrevételek kíséretében adják tudtára a tanítótételnek, minek általános okulás lenne az eredménye.

Jelenlegi szervezetünk mellett ilyesmit még csak megkísérteni is veszedelmes dolog volna. Próbálna meg ezt akár az iskolaszék elnöke, akár az esperes, akár a körüli látogatók, mi lenne a következménye! Nehány esetről van tudomásom. Bizony keserves munka volt ez, mert szokatlan és szervezetünkben semmi alappal nem bírván, ellenszenves is.

Minden bajokon egy csapással segítne az iskolai-igazgatói intézmény, mert a módszeres eljárás megállapítását s a tanítói munka ellenőrzését oda utasítaná, a hol ezt meg is lehet oldani: a tanítótétel elé, melynek hivatalos és kötelezett irányítója volna az iskolai-igazgatótanítója.

Azt sem lehet mondani, hogy nagy teher volna, mert a hevesnagykunsági egyházmegye tervezete is 100—300 koronában állapítja meg az igazgatótanító tiszteletdíját.

Én jó jelnek veszem, hogy a hevesnagykunsági ref. egyházmegye, úgy látszik: hogy elvileg elfogadta ezt az intézményt. Én nem is hiszem, hogy az egyházmegye lelkeszei ezen intézmény megvalósítását örömmel ne látnák. Azon meg nem ütődhetik meg senki sem, hogy némely tanítók más meggyőződéssel vannak, mert a tulságos nagy önállóság a mi tanügyi tradíciókban benne van, de ez nem jelenti azt, hogy csak a régi állapot a helyes. Nincs mit szégyelnünk még azon sem, hogy ezt az intézményt az állami és községi iskolák előbb valószínűsítették meg, mert ép oly joggal állíthatjuk, hogy viszont az állam meg a mi intézményeinkből is vett át.

Ismétlem, hogy én örömmel üdvözlöm a hevesnagykunsági egyházmegye kezdeményezését, különösen elismeréssel emelvén ki a református tanítóságnak azon egyházas érzületre valló terveit, melyeket ezzel kapcsolatban megoldani kíván!

Dr. Barcsa János.

IRODALOM.

A magyarországi protestáns egyházak története.

A középiskolák nyolcadik osztálya számára írta Balogh Ferenc. Debrecen, 1905. Városi kny. 8 r. 167 l. Nem épen gyakori, de nem is példátlan dolog, hogy e folyóirat a közép iskolák számára irt történeti kézikönyveket tüzetesebben méltányolja. A címben jelzett munka nemcsak tárgyánál és szerzőjénél, de benső értékénél fogva is nagyon megérdmli, hogy vele e helyen bővebben foglalkozzunk.

Balogh Ferenc a legelső és legérdemesebbek egyike ma élő protestáns egyháztörténészeink sorában. Im már negyven éves történetírói multra tekinthet vissza a ma is ifja tüzzel s lelkesedéssel, nagy alapossággal s szép eredménynyel működő író és tanár. Erdemes munkálkodásának a kezünkön levő könyv a legújabb, de hiszszük, nem utolsó terméke. Nem könnyű feladattal állott szemben az akadémiai színvonalon élő tanár; el kellett találnia azt a hangot, felfogást és terjedelmet, melynek keretében a magyar protestáns egyház történetét a gimnásium legfelső osztályába járó növendékek megérthessék, felfoghassák, áttekinthessék. Szerzőnk elég szerencsésen oldotta meg ezt a nehéz feladatot. A mi e tekintetben kifogásolható művében, az egyúttal érdeme is: jóval többet ad, mint a mennyi a gimnáziumban szükséges és feldolgozható; de épen ez által éri el azt, hogy munkája a legjobb és legalkalmasabb kézikönyv bármely értelmes ember számára, a ki a magyar protestáns egyházak történetét a főbb vonásokban, de az egyes részletekben is tájékoztatólag, megismerni kívánja.

A szerző, miután röviden meismerteti a reformáció előtti magyar egyházi állapotokat, tömör áttekintést nyújt a magyar protestáns egyházak történetéről s egyúttal műve felosztását adja. Az öt megelőző írók, majdnem kivétel nélkül négy korszakot vettek fel, mely korszakokat a bécsi és a szatmári békekötések s az 1790. év határozták. Balogh Ferenc két részre osztja az egész anyagot: szólna először a reformáció befogadásáról és diadaláról, kezdettől a Rákóczi fejedelmi ház bukásáig (1517—1660); másodsor a protestáns egyház szenvedő állapotáról s ebből való fokozatos szabadulásról, 1660-tól maig. Mi sem a négyes, sem a kettős felosztást nem tarthatjuk megfelelőnek, mert ha első korszaknak elfogadjuk is az 1660-ig terjedő időt, az ettől fogva napjainkig lefolyt 240 esztendő eseményeit nem véljük egy korszak keretében tárgyalhatónak, hanem kettőt kell felvennünk, a mihez választópontul az 1790. év a legtermészetesebben kínálkozik, a mennyiben az 1790/91: 26. törvénycikkely helyezte vissza az addig üldözött protestáns egyházakat a törvényes közjogi alapra.

Mind az első, mind a második főrészt arányosan tagozódik a megfelelő szakaszokra, melyekben az egyházak külső és belső története egyaránt kellő méltatásban részesül. A magyar reformátorok és azok előkelő pártfogói találó vonásokkal vannak jellemezve; külön szakok jutnak az egyházi szervezet, az iskolaügy, az egyházi élet és irodalom ismertetésének, méltatásának. Nem volt és nincs a hazai két protestáns egyháznak olyan fontosabb életnyilvánulása, melyről Balogh Ferenc könyve kellő felvilágosítást, hű és tiszta képet nem adna. Különösebben kiemelendőnek tartom a három utolsó szakaszt. Az egyik Részleges történeti irodalmunk cím alatt igen becses tájékoztatást nyújt a magyar protestáns egyháztörténet bibliographiájában; a másik a tudomány

és ismeretterjesztő társaságokat s az egyházi közlönyöket, a harmadik az egyház jótékonyági egyesületeit és intézeteit (árvaházak, kórházak, nőegyesület, belmissió stb.) ismerteti.

Egyes apróbb részletkérdéseknél talán lehetne kifogásokat emelnünk, de ez egyáltalában nem zavarja meg a jóleső harmoniát, mely az egész munkát áthatja. A szerző lelkesen és lelkesítve ír; előadása néha szónokias, a nélkül azonban hogy a történetírói tárgyilagosságától elfordulna. Felfogás nemes, emelkedett; könyvét még a nem protestánsok is szívesen olvashatják, a mit — fájdalom — nem minden felekezeti író munkájáról lehet elmondani.

Révész Kálmán.

Jelentés a nagybányai ref. egyház 1905. évi állapotáról. Negyedik füzet. A nagybányai ref. egyház presbyteriuma 30 lapos esinosan kiállított füzetben számol be a fényes multu és virágzó gyülekezetéről. Az évkönyv tartalmát képezik: Soltész Elemér lelkész előszava, anyakönyvi adatok, kimutatás az urvacsorával élőkről, kegyes adakozások (ezek összege 1829.72), az egyházi eljárók névsora, nevezetesebb határozatok, pénztár, számadás és vagyon kimutatás, végül az egyházi adófizetők névsora. Ilyen jelentéseket szeretnék minden nagyobb gyülekezetünk felől.

Mustármag. 3. évfolyamát futja a Vargha Gyuláné által művelt keresztyén nők számára szerkesztett havi közlöny (ára egy évre 2 korona), melyet ismételtlen ajánlunk lelkészeink, tanítóink, különösen felsőbb leányiskoláink és nőtanítóképzőintézeteink figyelmébe és buzgó pártfogásába.

A Jehova szenvedő de dicsőséggel megkoronázott szolgálója. Bibliai tanulmány Ézsaiás LII. 13. — LIII. 12. szakasza alapján. Irta Hajdu Péter ref. s. lelkész. Ára 1.60 kor. Hegedüs és Sándor kiadása. Az ifju szerző szakkörökben méltó feltűnést és elismerést keltett, értékes dolgozatát melegen ajánljuk lelkészeink és hittanhallgatóink figyelmébe.

Voltak-e Jézusnak testvérei? címmel Dr. Masznyik Endrétől egy 64 lapra terjedő becses tanulmány hagyta el a sajtót, mely összefoglalva a szerző és a kath. írók között megindult vitának eredményeit, teljes irodalmi és theologiai apparátussal tárgyalja a felvetett kérdést és tiszta történeti tudományos alapon mutatja ki az u. n. Mária dogmák tarthatatlanságát. A prot. egyházakat is elsősorban érdeklő dolgozat Pozsonyban jelent meg és a Kókai Lajos bizományya. Ára 1 k 20 f.

Előfizetési felhívás. Abból a meleg fogadtatásból, melyben két évvel ezelőtt „Egyházi Beszédék Bersiertől” című dolgozatom I. kötete részesült s azokból a szíves buzditításokból, melyeket úgy a szakkritikus, mint egyesek, egyháziak és világiak intéztek hozzám, bizonyos mérvű elkötelezést olvastam ki magamra nézve az iránt, hogy tovább munkálkodjam azon a felséges igehirdetési mezőn, hol már maga a munka is élvezet ama magasabb, nemesebb gyönyörűség folytán, melyvel egy ilyen klasikus mű tanulmányozása össze van kötve és a melyen — érzem, tudom, hogy — az remény égi harmata nagyobb erővel nevelik a lelket tisztább erkölcsi életre és érnek kalászokat... ama nagy aratásra.

Ime, két évi fáradságos munkám eredménye gyanánt, a magyar Bersier II. kötetét sajtó alá adtam melyre ezennel előfizetést hirdetek, azon sokak által ismert körülménynél fogva, hogy még maga a munkálkodás gyakran nem elég arra, hogy valaki önmagának Maecenása lehessen. Könyvem ugyanolyan, vagy valamivel nagyobb terjedelmű lesz, mint az I. kötet volt: azzal a különbséggel mindazáltal, hogy az e kötetben felhasznált beszédek inkább a gyakorlat mint a tan köréből merített, erkölcsi és társadalmi kérdésekkel foglalkoznak, minélfogva ugyan mindenkor is, de éppen a mai forrongó társadalmi viszonyok közt különösebben is aktuális értékűek.

Legyen szabad remélnem, hogy az „egymás terhet hordozzátok” parancsában kifejezett viszonzossági elvet ezen a téren is megértik azok, a kik a jó ügy elővitelére hivatvák.

Könyvem május hó végén fog mejelelni, úgy hogy előfizetőim az illető példányokat Pünkösdre kézhez kapják.

Előfizetési ár 3 kor. 20 fillér. Jelentkezőknek, a kik az előfizetési összeget május 1-ig hozzám jutadják a könyvet bérmentes (nem ajánlott) küldéssel fogom szállítani, ellenkező esetben utányvét mellett. Gyűjtőknek legalább 10 pld. után, tiszteletpéldánnyal szolgálók. A mű bolti ára 4 korona lesz. Tiszavalk (u. p. Borsodivánka), 1906. feb. 12. Szalóczy Pál ev. ref. lelkész. egyház-megyei tanácsbíró.

* * *

Ez előfizetési felhívást különösebben ajánljuk olvasóink becses figyelmébe. Szalóczy Pál Bersier beszédeinek az átdolgozásával kiváló szolgálatot tesz egyházi irodalmunknak, amint arról a megjelent I. kötet mindnyájunkat meggyőzött. E mélyen járó, nagy erővel kiváló szellemmel és buzgó evangéliomi hittel teljes beszédeket nemcsak gyakorló lelkészeink használhatják fel papi működésök közben, hanem minden művelt, gondolkodni szerető, vallásos ember igazi gyönyörűséggel olvashatja lelke épülésére.

Felhívás megrendelésre. A napokban kaqyta el a sajtót A sákramentumi tan fejlődése c. könyvem; a mivel először lépek ki a nagy nyilvánosság elé. A könyv a következő fejezeteket tartalmazza:

1. A sákramentumokról általában. 2. A sákramentumok száma. 3. Hatálya. 4. A keresztség. 5. Urvacsora. 6. Bérmlás. 6. Bűnbánat. 8. Papszentelés. 9. Házasság. 10. Utolsó kenet.

Az egyes fejezetek tárgyalásánál a szentirati támaszpontból kiindulva az egyházatyák, reformátorok és az újabb theologia idevágó felfogását ismertetem s igyekszem igazolni a tiszta ref. álláspont helyességét. Tanulmányom tehát első sorban a dogmatörténelem körébe tartozik, de e mellett az irenikus polemika és symbolika határát is érinti. A „Függelék” című rovatban gyakorlati jellegű, de a tárggyal szorosán összefüggő adatokat és megjegyzéseket közlök. A könyv ára Magyarországon (portómentes küldéssel) 1 korona, Amerikában 50 cent. Hazai megrendelők Debrecenben a Csokonai nyomdába s az amerikaiak hozzám (8509 Superior Ave Chicago III.) küldjék a könyv árát. Chicago III. Nánásy Lajos, ref. lelkész. A művet. Szabó József debreceni ev. ref. főgimn. vallástanár melegen ajánlja.

A furtai ev. református egyház története.

I. Bevezetés.

A debreceni plebánus, nagyváradai kis prépost ősi birtokán, Furtán, a hitujítás korától virágzó református gyülekezet él. Ennek történetét akarom elmondani a következőkben.

Furta a Berettyó Sár-rétjén, Zsáka, Mezősass, Berettyószentmárton községek között fekszik. Az egykor árvizes, kotus, nádas, zombékos határon szikes legelők és jó szántó földek váltakoznak. A Berettyó szabályozása, — mint mondani szokták, — még a kutakból is elvitte a vizet, ma már ártézi kut szolgáltatja az egészséges italt.

Bihar vármegye által 1552-ben eszközölt portalis összeírás, a mely szerint Furta tizenkét ház helyből áll, mint a kis prépost birtokát említi. A kis prépost földes urasága 1557-ben szünhetett meg. Ennek az évnek nyarán, június 13-án foglalja el Varkocs Tamás Nagyváradott Izabella királyné számára. Egykori tudósító szerint a váradai székeskáptalan tagjai „a vár elfoglalása miatt elszélednek,“ s két hónap múlva, szeptember havában, ugy említtetnek, mint a kik Ferdinánd királynak hódoló országrészben „szétszórvva élnek.“ Az 1556-iki kolozsvári országgyűlés végzése értelmében aztán, hogy „a kik nem teszik le a királynénak a hűség esküt, a javaikat a fiskus elfoglalja“ — bizonyynyal lefoglaltattak a kincstár javára a Biharmegye területén fekvő főpapi jószágok, közöttük Furta is.

A közkinestártól világi urak tulajdonába jutott, ezek birták másfél századon át.

A XVI és XVII-ik századokban hazánkat dúló török hadaknak épen utjokba esett. Isten csodája, hogy nem az a sors lett osztályrésze, a mely osztályrésze lón a nagy magyar Alföld annyi sok falujának a melyek emlékét ma már csak egy templom rom, vagy dülő neve tartja fenn.

A pusztulás szele ugyan megérintette, negyvenkét évig 1678—1720-ig állt romokban. A pusztulás oka döghalál. A lakosok nagyrésze kihalt, a megmaradtak elszéledtek. Egy maradt csak hű, a lelkipásztor. Mikor elpusztult egész családjá, el egész gyülekezete: a ropant veszteség megzavarta elméjét, s a kipusztult falu utcáin egyedül ödögött az örült lelkipásztor; míg az ujfalusiak meg nem könyörültek rajta s magokkal nem vitték.

A idő atatt, míg Furta romokban hevert, megszűnt az Erdélyi fejedelemség önállósága; a főpapi jószágok vissza kerültek régi gazdáikhoz, így Furta is a nagyváradai kispréposthoz. A falunak 1720-ban történt életre támadását az új gazdának javára irhatjuk.

Néhány zsákai lakos, névszerint öreg Vámos György, Verebesi István, Szántó János, Nagy Ferenc, Szabó Ferenc, Pap Gergely, öreg Súlyom János, Pap János, Rói János, Szabó András, Orbán István, Vámos Benedek, Törzsök András és János — kiarendálták a furtai pusztát a kis préposttól négyszáz forintokért, oly feltétel alatt, hogy „ezen felül semmit ne szolgáljanak,“ — és ezzel Furtát megülték.

Később jön Eröss István Báránról; egy minde-néből kitudott nemesi család sarja, a ki a templom szomszédságában rak fészket magának. Atyja Debrecen-ből származott. Nagyatya Rákóci György fejedelemmel táborba ment Lengyelországba, Kemény Jánossal együtt tatár fogságba jut s oda vész. Özvegyétől ellopják nemesi birtokukról szóló donatiót s ármális levelüket;

így az Eröss familia paraszti sorsra jut. E családból való a Csokonai korában élt híres rézmetsző diákok egyike Eröss Gábor; a tiszántuli egyházkerület debreceni főiskolájának méltó büszkesége, Eröss Lajos, a tudós theologiai tanár. A templom szomszédságába települt család sarját, mint hittudóst, a szellemi arisztokraták sorába emeli a Gondviselés.

Az 1760-as években indul meg a róm. kath. vallású idegen nemzetiségű lakosok betelepítése; a telepítés körül különösen Alapi Baptista János kisprépost buzgólkodik. Az új telep helye a református templom mögött elhuzódó érnek tulsó partja. Előbb csak egy sor ház állott itt, innét ragadt falunk ezen máig is róm. kath. részére a „sor“ nevezet. A telepített római katolikusok, vagy mint szervezik őket „sorosiak“ idővel egészen megmagyarosodtak, s már ezért is méltók voltak a prépostok atyai szeretetére, a mely szeretet rövid idő alatt iskolát, parochiát, templomot ajándékoz nekik.

Fel kell jegyeznünk azt a történeti igazságot, hogy a róm. kath. egyház feltámasztása nem zavarta meg a református egyház békeségét, nem akasztotta meg virágzó fejlődését. Régi földesuraink mindig támogatták egyházunkat. 1816-ban Molnár József templomépítésre 500 frtot, 1847-ben Molnár Péter templom fedésre 200 frtot, 1853-ban Huzli 1857-ben a törvényes illetőségnél két fertály földdel ad többet az egyháznak; 1872-ben meg toronyépítésre 150 frtot ajándékoz. Mikor ezeknek a nemes teteknek legelsőjét akkori (1816) lelkészünk föl-jegyzi, utánna teszi: „Istené legyen a dicsőség, csaknem teljes szabadsággal élünk a vallásbeli gyakorlásban; az emberiség dicsőre, az igaz keresztyénségnek ezen dicsőséges példáját ide fel nem jegyezni szentség törésnek tartottam volna.“

Ha az új idők el is fordítják — nem csak a reform. egyháztól, de egész községinktől — a földesur szívet, ám hisszük, hogy ez a szép békeség, a mely a két egyház hivei között él, soha meg nem török. Addig bizonyynyal nem, míg a római katolikus egyháznak olyan nemes lelkű vezetői lesznek, mind jelenlegi plebánus és esperes Csomák János ur! a ki őszinte jó indulattal ünnepelt velünk leány tanítónk hivataloskodásainak harmincadik évfordulóján; s a kit őszinte szeretettel köszöntöttünk esperességének huszonöt éves jubileuma alkalmából!

Imé a keret, a melyben él a mi evangéliom szerint reformált egyházunk.

II. A furtai református egyházzól általában.

Furta, mint láttuk, még 1552-ben is a róm. kath. egyház egyik főpapjának, a nagyváradai kisprépostnak jószágá, s így a pápás tudománynak bizonyynyal jól megerősített vára. Hogy mikor vonul be e várba a diadalmas hitujítás, arról írásbeli adataink nincsenek; de Debrecen közelsége nem maradhatott hatás nélkül Furtára sem, s bátran következtethetjük, hogy a reformáció az 1550-es években legkésőbb 1557-ben a kisprépost földesuraságának megszűntekor itt is diadalt arat.

A református egyház csak erősödhetett azoknak a földesuraknak idejében, a kik magok is e vallás hivei voltak; s ezért buzogtak; a kik közül kiemelkednek Hende Krisztina, Nemes Gergely harmadik feleségének alakja. 1615-ben oly feltétel alatt adja el Furtát Súlyom Gergelynek, hogy „a kilencedik dézsma a debreceni kollégiumé legyen.“

Hogy Furtán a reformátusoknak önálló anyaegy-

házuk van, arra nézve az első, megbízható történeti adat 1650-ből származik.

Mikor ezerhétszázhatvanötben Szentesi György lelkész a furtai ref. egyház jegyzőkönyveinek vezetését megkezdi; hihetőleg megkeresi a tiszántuli egházkerület püspökét, Szilágyi Sámuel, egykori kedves professorát, hogy lenne szives a fölvavatott lelkészekről vezetett protocollumokból kikeresni a furtai lelkészek neveit. A püspök enged a kérésnek, a tiszántuli egyházkerület protocollumait — mint maga írja 1766 január 13-án kelt soraimban — szorgalmasan átkutatta, a talált adatokat szóról szóra kimásolta. A superintendes ezen levelét aztán Szentesi beiktatta az egyház jegyzőkönyvébe. A közölt adatok elseje 1650 szeptember 4-ről szól, hogy a protocollum 82 lapján 11-ik szám alatt Dézsi György van felemlítve, mint furtai lelkész. Amde ebből az adatból nem az következik, amit az 1886-i Egyetemes Névtár állít, hogy egyházunk 1650-ben költözött; egyedül csak az, hogy ez évben ordináltak egy furtai lelkészt. Olyan lelkészek előbb is szolgálhattak itt, a kik már mint fölvavatott lelkészek jöttek Furtára.

Templomunk falába illesztett régi kő tábla felírása szerint 1650-ben kiesiny ugyan, de erős kőtemploma van a furtai egyháznak, melyet az idő az elhagyatottság negyenkét éve (1678—1720) alatt sem tud rommá őrleni. Fedelét a vihar letépi, de boltozatja szilárdan áll; az 1772-ben elhalt Szabó Gergely nagy öregséget ért kondás, a ki ifju korában a falu romjai körül legeltette nyáját. „gyakorta nézett szélylyel a templom bolthajtásáról.” mintha tudták volna a szent falak, hogy rájuk még szükség leszen, föl fog még zengeni közöttök a hívek ajakán „Te benned biztunk eleitől fogva;” szilárdan állanak és várnak csendesen.

Az 1678-ban megsemmisült furtai ev. ref. egyház csakugyan életre kél 1720-ban. Az ujonnan betelepülők kivétel nélkül reformátusok, a kiknek első gondjuk, hogy Zsákáról magukkal hozott lelképászoruk számára lakást építtessenek, s Istenek házat kijavíttassák, istenitiszteletek tartására alkalmassá tegyék. Templomuk nem hatalmas pompás épület, de a gyülekezett igényeinek egészen megfelel. Tornya sínes, toronyra nem is volt szükség mert az első években esengettyű szó hirdeti őseinknek az istenitiszteletek kezdetét, harangjuk nem volt. Rövid idő alatt szereznek ezt is, s ekkor egy két lábu haranglábat építenek fából. 1727-ben teljesen föl van szerelve a régi templom.

1743-ban öntetik a millenniuméig meglevő két mázsás nagyobb harangot e felirattal: „A furtai ref. szent ekklesiáé ez a harang 1743. Michael Anton Zechheiter. Offen.” Ennek a kedvéért, a külömben is korhadó régi haranglábat újat építenek, a mi ha fából készült is, egy kis toronynak beillett.

A gyülekezet egy félszázad alatt már úgy meg népesedett, hogy a templom kibővítése elkerülhetetlen.

1763 október havában teszik meg az első lépést a furtaiak a vármegyénél, a melynek végzése az lön hogy egy deputacio mérje fel a templomot és küldjön információt, megengedhető-e a furtaiak kérelme?

A vármegyei deputatio munkájának eredményét a következő eredetileg latin nyelvű okirat adja elő (másolata egyházunk levéltárában):

„Alólirottak ezennel elismerjük és adjuk tudtára mindenkinek, a kiket illet, hogy Bihar vármegyének Várad-olasziban 1763 március 8-án hozott határozatához képest a furtai lakosok kérvényére, a kik templomuk kibővítését kérelmezik, megtettük a kellő nyomozást, össze híván a község biráját Herceg Györgyöt, a

az esküdtet Sólyom János, ugyanezen községnek jegyzőjét Balogh Istvánt és az urasági ispánt Győri Istvánt, a kik előtt a fennnevezettek templomát megmértük; még pedig legelőször belül; a templomnak hajóját szolid anyagból fölépitve találtuk: hoszának 5 ölnek és 1 1/2 lábnek, szélességében pedig 1 ölnek és 5 lábnek; ugyanezen templomnak külső oldalához hozzá van adva fából készült építmény, a melynek hossza 3 öl és 5 láb, szélessége 2 öl és 4 láb; vagyis a templom hajója és az oldalához csatolt építmény együtt véve hoszszában 9 bécsi öl és 1/2 láb, szélességében pedig 4 öl és 3 láb. Miután ezt megmértük és megvizsgáltuk, még az is tekintetbe veendő, hogy a templomnak ezen hajója s a hozzá csatolt építmény, és a karzatnak nagyobb része — hány felnötteket fogadhat bé? A mint ezt a térségből és az abban elhelyezett székek állásából kivehetjük, ezen három hely befogadhat 152 személyt. A karzatnak kisebb része — úgy tetszik — befogadhat 12 iskolást. Hogy pedig hány hely szükséges a népszá-mához képest, megmutatja a nép összeírása, a melyből kiviláglik, hogy az ottan lakók — a felnöttektől kezdve 6 évig — 372 személy. A mely dologról alázattal felterjesztük véleményünket. Várad-olaszi 1763 okt. 4 napján Lányi Mihály m. p. váncodi parochus, Kötgyesi Ferenc Bihar vármegye rendes stb. Sughó Zsigmond n. a. vármegyének rendes ülnök. Lejegyeztetett Bihar vármegyének vicanótáriusa Ferdinyi János által.”

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

A püspöktől.

451—1906.

A nagytiszteletű esperes uraknak.

Az ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának f. évi február hó 15-én 645. sz. a. kelt értesítése folytán van szerencsém tudatni, hogy az erdélyi egyházkerület az erdélyi ref. egyház történetének második részét, mely az egyház beléletének és alkotmány fejlődésének történetét foglalja magában Pokoly József theologiai tanár szerkesztésében kiadta s annak árát azok számára, a kik az első 3 kötet 6 korona kedvezményes árban már megkapták, szintén kedvezményesen, 5 (öt) koronában állapította meg.

Felkérem azért a Nagytiszteletű Esperes urat, hogy erről egyházmegyéje lelkészeit értesíteni, az előfizetési díjakat beszédni s azokat legkésőbb április hó első napjáig az előfizetők névjegyzékével hivatalomhoz beküldeni méltóztassanak.

Kiváló tiszteletem nyivánításával vagyok :
Debrecen, 1906. március 1.

a püspök helyett:

Dicsőfi József,
egyházkerületi főjegyző.

— **A püspökladányi egyház harmadik ref. estélye** igen nagy érdeklődés mellett tartatott meg f. hó 18-án. Nem csak a helybeli közönség vett ezen részt társadalmi és valláskülömbőség nélkül, hanem láthattunk vendégeket Debrecenből, Szoboszlóról, Bősörményből, Törökszentmiklósról, Nádudvarról stb. Az érdeklődés központját a *Dr. Baltazár Dezső* esperes szabad előadása képezte, mely a mai kor társadalom legfontosabb kérdését a *gyakorlati szociálizmust* fejtegette. A szónok ismert állásfoglalása a szociális áramlatok jogossága mellett s azon felfogása, hogy e mozgalmakat az intelligens elemnek, főként nekünk is egyháziaknak kell helyes irányban terelve kellő korlátok között vezetnünk, különös vonzó erőt adott előadásának, melynek különben a tárgytól eltekintve is igen sok megkapó vonása érvényesült s maradt vissza a hallgatók emlékezetében. Fegyelmzett elme mely gondolatait csapongani nem engedi s a szenvedélyekre nem appellál, hanem tömör vonásokban jeleníti meg tárgyát s a főfigyelmet mindig annak előtérbe állítására fordítja, nyugodt, higgadt szabatos előadás kiváló organum megkapó szónoki alak, könnyen megérthető elemei a nagy sikernek, mely előadását kísérte. Szépen egészíté ki előadása, mely a jövőt tárja fel, a dr. Ferenczy Gyula multkori előadását, ki a magyar nép multját mutatta be általa megkapó kedveltséggel, mely az ő szónoki sajátossága. Dr. Baltazár a nagy társadalmi kérdések előtérbe tolulását fejtegette, melyek a mai kor teljes figyelmére méltók, mert a mai osztály társadalom helyére egy egészségesebb alapon tervezendő s a jelen nagy igaztalanságért, visszaéléseit magából kivető új rendnek kell lépni s e rendszert készíti elő s szolgálja a helyesen értelmezett szociálizmus. Kétféle szociálizmus van, könyv- és gyakorlati szociálizmus. Az előbbi csaknem csödbe juttatta az utóbbit, a mikor általános igazságok alapján rideg logikai bevezetésekkel, teljes figyelmen kívül hagyva a kor, a nem, az idő, a körülmények által teremtett külső viszonyokat s erkölcsi szellemi benső követelményeket, papíron megállapít egy kicsiszolt rendszert, levon oly végkövetkeztetést, mely az anarchiában vagy nihilizmusban oszlik fel. Ezzel szemben a gyakorlati szociálizmus oly állapotokat akar megvalósítani, melyekből a társadalom s az egyén *megelégedése* sarjadzik ki s a mint a vágy az óhaj, a boldogulás fogalma már koronkét osztályonként nemzetenként, egyénenként kialakul ezekhez kíván mindig alkalmazkodni, ezek bölcs körültekintő mérlegelésével s így nem sablonok szerint akar boldogítani elnyelve minden egyéniséget, hanem lehető megelégedést létesít mindenki számára. E szempontból végtelen fontos a gyakorlati szociálizmus kérdése, a melyet nem lehet többé lekicsinyelni, lemosolyogni, kigunyolni s mert ma még olyan póriának s szalonképtelennek tetszik, nem lehet nagy uri fölényvel többé meg sem látni, mert azzal tisztába kell lennünk, hogy a tömegek nyers ereje olyan tényező a melylyel számolni kell. Foglalkozzék azért e nagy kérdésekkel a művelt társadalom, mint figyelmére leghelyesebb mértékben érdemes tárggyal, foglalkozzék különösen az egyház s az egyházi tényezők minden tagja, mert csak így léphet az egyéniség érvényesítése a helyes társadalmi berendezkedés s a megelégedés nagy problémáit a világ eszméibe bedobott első nagy apostol a Jézus nyomdokába. Kitérő taps s látszó megindultság honorálta a belső meggyőződéstől s emberboldogító nagy igazságoktól teljes előadást. Az estélyt különben a vegyes kar nyitotta meg mely érzéssel előadva „A tihanyi Echohoz” c. Csokonai darabjával, majd Jánosi Antal org. kántor énekelt a Hugent-

ták című operából szépen átérezve s gyönyörű kivitelben Kutser énekét, aztán Csizsár Teréz tanítónő szavalt pontos kidolgozásban s megkapóan Tóth Kálmán „Losonci özvegye” című hazafias balladáját, a magyar nő honszerelmének e remek apothéozisát, ismét a vegyes kar adta elő szép sikerrel az ember tragédiájából az „Angyalok karát” s végül „Áldjad én lelkem az Urat” közéneklése zárta be a hatásában nagy-jelentőségű estélyt. Embert, hazát, Istent szolgálni volt célunk, hisszük nem eredmény nélkül. *Referens.*

— **Református katonai gondnok Boszniában.** *Pályázati hirdetés.** A császári és királyi közös hadügyminiszterium f. hó 5. 697 sz. a. kelt megkeresése értelmében ezennel pályázatot nyitunk egy, a megszállott tartományokban betöltendő másod osztályu ev. ref. katonai gondnoki állásra. Pályázhatnak olyan ev. református vallásu lelkészi jellegű egyének, a kik a következő kellékeknek birtokában vannak. *a)* Bizonyítvány a theologiai tanulmányok jó eredménnyel történt elvégzéséről; *b)* még be nem töltött 40. életév; *c)* feddhetetlen előélet, *d)* magyar vagy osztrák állampolgárság, *e)* egészséges testalkat; *f)* a polgári lelkigondozás terén eltöltött legalább három esztendei tevékenység kimutatása; *g)* a német és magyar (s lehetőleg egy szláv) nyelv ösmerete; *h)* a lelki gondozás önálló teljesítésére való képesség; *i)* nyilatkozat a megszabott szolgálati eskü letételére való készségről. Ez állás a kilencedik rangosztály tisztjei és katonai hivatalnokai számára megállapított illetményekkel van összekapcsolva. A pályázati kérvények Kun Bertalan püspök és konventi elnökhöz Miskolcra f. é. március hó 10-ig nyújthatók be. Kelt Miskolcon és Budapesten, 1906. február hó 11. Az ev. ref. egyetemes konvent elnöksége. *Br. Bánffy Dezső, Kun Bertalan.*

— **Karcagon 1906. febr. 25-én délelőtt** Madarász Imre ref. lelkész hazafias isteniszteleket tartott, mely alkalommal az új énekes könyv 77. zsoltárja 137. régi) énekelte. Egyházi beszédje alapige: (CXXII zs. 7. v. volt utána felállva énekelte a közönség a himnuszt, majd a XC zs. végül felhangzott: „Légyen te kőfalaidban csendesség, és jó békesség,” nemcsak a nők szeme volt tele könnyel, hanem még a férfi szív meglágyulása is könnyeket fakasztott azok szemében. Éreztük, hogy az isteniszteletről meghatva, áthatva távoztunk. Az Urnak légyen érte dicsőség.

— **Lelkészwálasztás.** Az istvándi ref. egyház Bary Gyula beregszászi s. lelkészt választotta a Tenkére elhivott Kassay Béla helyébe lelkipásztorául. A fiatal kollega, a kinek mi is őszintén sok szerencsét kívánunk, március 11-én foglalja el állomását.

* Nagytiszteletű szerkesztőség! Tisztelettel kérjük, hogy az idecsatolt pályázati hirdetményt becses lapjában közzétenni sziveskedjék. (díjtalan.) Kiváló tisztelettel kelt Miskolcon és Budapesten, 1906. február 11. Br. Bánffy Dezső az egyetemes konvent világi elnöke. Kun Bertalan az egyetemes konvent egyházi elnöke.

— **Az új főiskolai pénztári tisztt.** Az Agárdi Lajos ellenőrré választásával megüresedett főisk. pénztári tiszti állásra 7 pályázó közül **Tóth Ferencz** (Tóth Kálmán kereskedő és iparos testvére) választatott meg.

— **A m.-turi szeretet-szövetség ünnepélye.** Ritkán részesül vidéki város olyan magas foku művelzetben, mint a milyenben részünk volt Turon febr. 18. a szeretet vendégségen. A műsornak minden száma fényes volt. Elsőnek Jakucs István tanár hegedült a Schneller Karolin tanárnő zongorakisérére mellett. A klasszikus zeneirodalomnak egyik remekét adták elő annyi otthonossággal, annyi művészettel, hogy abban teljesen műértő publikum is gyönyörűséget talált volna. A művészi előadást lelkesen megélték. Ezután Dr. Bálint Béla fővárosi mérnök olvasott fel amerikai tapasztalatairól. A tanulságos és szépen megírt felolvasásért a szerzőt melegen megtapsolták. Majd Bordács Etelka szavalt szép természetes hanghordozással, kedves behizelgő hangja, szelíd bájos egyénisége a költemény minden nüanszában pompásan érvényesült. Rászolgált a meleg ovációkra, amelyben a közönség részesítette. Tóth Matild és Kálmán Sándorné, duettet énekeltek a Borsos Károlyné zongora kíséréte mellett. Az egymásba folyó finom női hangok belopták magukat a fülekbe, a lelkekbe s ott fognak zsongani sokáig. Különösen feledhetetlen volt a „Nagymajtényi sikon letörött a zászló” kezdetű bujdosók éneke, amely tomboló lelkesedésre ragadta a hallgatóságot. Nagy dicséret illeti a diskrét zongorakiséréretet is, amelynek nagy része volt a sikerben. Most Lampérth Géza nemzetünk jeles költője olvasott fel három remek költeményt, amelyből az ő hazafias muzsája szólt annyi bájjal, annyi közvetlenséggel, hogy az előadásban is kiváló költő egy csapással meghódította a közönséget amely zúgó éljenzéssel jutalmazta a ritka élvezetet. Végül a műsört Gergely Antal zárta be remek beszéddel, amelynek hatása alatt a közönség emelkedett hangulatban oszlott szét. Az estély tiszta jövedelme 355 kor. volt.

— **Ajándék orgona.** Dobrán (Szatmár m.) Fodor Sándor és neje új orgonát ajándékoztak a ref. egyháznak. Az új orgonát Országh Sándor (Rákospalota) készíti s ugyancsak ő javítja ki a még teljesen használható régi orgonát is, mely jutányos áron megszerezhető. Venni kívánnok forduljanak a dobrai ref. egyházhoz.

Tartalom-jegyzék: És nem lön békeség . . . * . * A vegyes házasságokról. Révész Kálmán. — Az igazi szabadság. Jánosi Zoltán. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Tanügy: A református népiskolai igazgatótanítói intézmény. Dr. Baresa János. — A furtai ev. református egyház története. — Irodalom. — Különtélek.

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. FERENCZY GYULA.

Pályázat.

Alólirott s. lelkészt keresek. Hosszabb időre (valószínűleg félév) szanatóriumba kell mennem egészségem helyreállítása végett. Fizetés: Teljes ellátás: 400 kor. kongrua-segély esedékes része,

Stóla. Kötelessége a lelkészi teendők mellett az elemi iskola vezetése. Megkeresések alólirottához intézendők. Az állás azonnal elfoglalható. Kuncsorba (u. p. Fegyvernek.)

Kulifay István,
ref. lelkész-tanító.

Pályázat.

Biber József ref. lelkész tanácsbíró segéd lelkészt keres, ki lelkész akadályoztatása esetén az összes lelkészi teendőket végezni köteles, kivéve az irodai munkát. Ezenkívül egy 3 elemi oszt. fiú gyermeket is tanítania kell. Fizetése évi 900 kor. és uri ellátás. Pályázók forduljanak egyenesen a nt. lelkész urhoz, vagy az akad. igazgatósághoz Debrecenben.

— „Antidol” a legjobb gyógyszer: fejfájás ideges fejfájás és nátha ellen. A szert nem kell bevenni, néhány csepp a tenyéren eldörzsölve, s használati utasítás szerint belélegezve, azonnal megszünteti a bajt. Sok ezer ember használja s mindenki csak jót mond róla. Kérdezze ismerőseit, hogy használta-e már az Antidol-t, amely nagyszerű hatásáért arany éremmel lett kitüntetve. Egy üvege ára 1 kor. 20 fill. és 35-ször mulaszthatja el vele fejfájását. Kapható: **Grósz Nagy Ferencz** gyógyszer-tárában Debreczen az Arany egyszaruhoz.

REF. ZENEKÖZLÖNY ből mindenki
kérjen mutat-
ványszámot Szárospatakról.

Jobb és megbízhatóbb

MAGVAKAT

olcsóbban senki sem ad mint

— FÁBIÁN BÉLA —

magkereskedése BUDAPEST, Üllői-ut 11. sz.
Kálvin-tér mellett. Tessék árjegyzéket kérni!

ORGONA !!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legujabb pneumatikus csőrendszer szerint, golós-ládával. Biztos működéséért még a **legnedvesebb templomban is** kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyedséggű játszás-móddal birnak és mindamellett az egyes sipok a leggyorsabb játszás mellett is **precizen** azonnal megszólalnak.

Elvállalok továbbá

régi orgonákat átalakítás, javítás és hangolás a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona készítő.

Alapított 1840.

Alapított 1840.

Hönig Frigyes

gőzüzemre berendezett harang és ércöntődjé, szivattyugyár

ARAD, RÁKÓCZI-UTCA 11—28. SZÁM.

Ajánlja es. és kir. szabadalmazott harangjait, melyekkel bármely más haranggal szemben egy azon hang előállításánál 3—46% suly és ármegetakarítás éretik el. Kötünö jó hang és tartóságaért több évi jótállás.

Legkedvezőbb fizetési feltételek.

Forgatható és igen könnyen lóditható vas harang fölszerelések, melyekke egy ember több harangot huzhat és tűzmentes vas-alványokkal. Régi harangoknak vas-szerelésre való alakítását, avagy azoknak csekély fölülfizetés mellett uj harangokkal való fölszerelését.

Képes árlapok és költségvetések kívánatra
ingyen és bérmentve küldetnek.

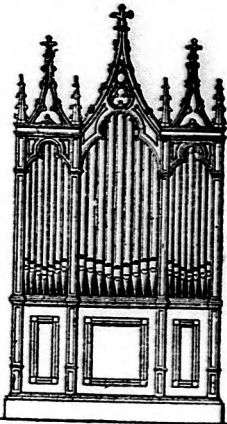
1890-ben a legnagyobb állami éremmel kitüntetve.

Országgh Sándor

orgona- és hangszergyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1886. évi kiállításon „nagy díszoklevéllel“ és Ferencz József lovag „renddel“ kitüntetve, az 1904. évi veszprémi kiállításon aranyéremmel kitüntetve

azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legujabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kisebb

orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a gyár alapítása óta 400-nál több uj orgona lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra
díjmentesen küldetik.

Egyházak Hivatalok és Magánfelek részére

Gummi és Rézbélyegzőket

állandó festékpárna, számozógép, keletesbélyegzőket szakszerű

kívitelben

olesó árban szállit

az Első debreceni

Ruggyanta-bélyegzőgyár és nyomda

Simonffy-u. 5. sz.

Árjegyzék ingyen.

Toronyórák

palota-, városházi-, gyári- és lak-tanya berendezését a legelőnyösebben eszközli

Mayer Károly utóda

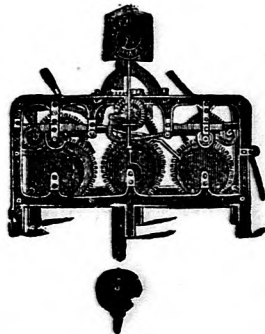
Müller János

első magyar óragyár

gőzerő berendezéssel

Budapest, VII., Csömöri-ut

50. saját házban.

Képes árjegyzékek és költségvetések bérmentve.

Király balzsam

Köszvény és
csuz ellen.

☞ ☞ Legujabb gyógyszer. ☞ ☞

Ezen balzsam legujabb gyógyszer ugy belsőleg, mint külsőleg mindenféle fájdalmak ellen. **Király-balzsam** készítményem mint házi szer szükséges, hogy minden háznál kéznél legyen, mert ugy belsőleg, mint külsőleg kitünő hasznos szer.

Belsőleg gyomor-fájásnál gyomorgöresnél esikarásnál, fejfájásnál azonnal hat s legjobb fájdalomcsillapító.

Külsőleg tekintélyes orvosok ajánlják **köszvényénél csuznál** továbbá meghülekneél, fog és fejfájásnál pár perc alatt hat. Igen hasznos gyógyszer még szájvizhez cseppentve rossz lehellet szagtalanítására. 1 üveg 2 k 65 f. 3 üveg 6 kor. 65 fill. Utánvétellel bérmeotve.

Magyar ember nem
használ mást, csak a
híres

Hajdusági pedrót !!

mely legjobb bajusznövesztő és ápoló szer az összes bajuszpedrő készítmények között. Hatása gyors és biztos.

Postán 3 dobozt 2 K. 15 filléért. 6 dobozt 3 K.

65 filléért bérmentve utánvétellel küld a készítő.

Grósz Nagy Ferencz

„Arany-egyszaru” gyógyszer-tára a hol minden bel- és külföldi gyógyszer-különlegességek eredeti árakban beszerezhetők.

Novotny Antal

harangöntőde és
vasharanglábgyár

Temesvár - Gyárváros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu új modern állnyukasztott

harangjait

melyek felső részükön a hege-düchöz hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelme sebb és mélyebb hangnak, mint régi modoruak. Ily szerkezettű 327 kgros harang hangban egyenlő 461 kgros régi modoru haranggal. Ajánl továbbá fogatható vertvas-koronákkal, régi harangok ilyenekkel való újra szerelését és vertvas-harang állványokat. Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896 orsz. kiállításán milleniumi nagy érermel kitüntette.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

es. és kir. udvari szállító-cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnevnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve, ne mulasszák el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruházat

megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-ságnak olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből ugy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi fel.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények főzött fentartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruhaza ellen panasz emeltetett volna.

Olesóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű céget.

NEUMANN M es. és kir. udv. szállító Debrecen. főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály

ALAPITVA TOTY 1845-ben.